

Demográfiai szempontból meghatározó az az összefüggés, hogy jelenleg a felsőoktatási intézmények nappali tagozatain az 1973-78 között született, ún. nagy létszámú korosztályokhoz tartozók tanulnak.

Szervezeti szempontból a legfontosabb változások a következők:

- megkezdődött a felsőoktatási szervezeti struktúra pluralizálódása;
- folyamatosan zajlik a felsőoktatási szervezeti reform a költségvetési szférában, ami jelenleg szinte teljes egészében restriktívot jelent;
- megváltoztak a pénzügyi feltételek, a felsőoktatás rohamosan mozog az önköltséges formák felé;
- az intézmények működésében átalakulnak a belső arányok, a tradicionális alaptevékenység százalékos aránya rohamosan csökken, egyre fontosabbá válnak a tartalmukban alacsonyabb szintű, de lényegesen jövedelmezőbb költségterítési formák;
- a társadalmi különbségek növekedése pénzügyi alapú státushierarchiákat termel ki a hallgatói társadalomban;
- fokozatosan elterjednek a fejlett országok felsőoktatására jellemző értékelési és specializálódási megoldások.

Munkaerőpiaci szempontból megváltoztak a felsőfokú végzettséget igénylő foglalkoztatási struktúrák, ezen belül bonyolult, pluralizálódott értékhierarchiák formálódnak. Átalakultak a pályakezdést megelőző magatartásformák, a kínálati piac a képzés alatti munkavégzésre és ezáltal későbbi piaci pozíciók opciójára sarkall, ezen túl a kilencvenes évek foglalkoztatási folyamatai mentalitásváltásra kényszerítik az új hallgatói generációt.

Vámos Dóra

A hatékonyság szerepe a felsőoktatásban

Témám a közszolgáltatások hatékonysági összetevőit vizsgáló, több éve folyó kutatásból a felsőoktatásra vonatkozó eddigi eredmények ismertetése.¹

A felsőoktatást közszolgáltatásként kezelve a szolgáltató jelleget domborítjuk ki, így a szolgáltatást teljesítményként értékeljük. A következő lépés a felsőoktatásnak, mint teljesítménynek azokat a megközelíthetőségi kritériumait megkeresni, amelyek összefüggésben vannak a tevékenységek sajátosságaival és az ismeretátadás körülményeivel.

A teljesítmény mérése minden közszolgáltatásban gondot okoz. A hagyományos közgazdaságtani szemléleten belül a mérés lehetősége is vitatott: egyik oldalról a mérhetőség lehetősége és szükségessége kérdőjelezhető meg, másfelől az is felvethető, hogy a mérés degradálja a tisztán humán ráhatású szellemi munkát.

¹ A kutatás az amerikai PEW Alapítvány és az OTKA (476. sz.) támogatásával folyik a BKE Közzolgáltatási Tanszékén. Első összefoglaló kötet: *Hatékonyság és közszolgáltatás I.* (szerk.: Vámos Dóra). Bp., 1996. 291 p.

A másik, a teljesítménnyel szembeállítható problémakör a tevékenység gazdaságosságának kérdése. A gazdaságosság önmagában nehezen értékelhető állapot, csak relációban minősíthető. Egyben alkalmas lehet a ráfordítás és a teljesítmény együttes kifejezésére, amikor megítéljük, hogy egyazon tevékenység elvégzése egyik intézményben több vagy kevesebb pénzfelhasználást igényelt. Ez a mutató azonban nem képes a tevékenységek hatókörének és hatásfokának kifejezésére, ezzel arra ösztönöz, hogy a bonyolultabb, ún. hatékonysági összefüggéseket keressük.

Egy másik nézőpont a közszolgáltatások finanszírozásának nehézségeiből indul ki: a társadalmi haladás ezek közösségi megoldásait keresve az állam jóléti szerepének növelésében látta a megoldást. A gyakorlatban bizonyosságot nyert, hogy a közszolgáltatásokkal szembeni szükségletek közösségi finanszírozás esetén állandóan emelkednek, sokkal gyorsabban a felhasználható javak gyarapodásánál. Ezért is fontos esetünkben a költséghatékonyság mikro- és makroszintű vizsgálata; meg kell ismernünk, hogy a felsőoktatásunk pénzfelhasználása és eredményessége együttesen és intézményenként hogyan minősíthető, másfelől azt vizsgálni, hogy mely tevékenységi csoportokat kell feltétlenül közpénzekből megoldani és mi az, ami a közérdek sérelme nélkül akár a privát működtetési szférába, akár az egyéni finanszírozás körébe átadható.

Ránki Lantos Júlia

A szakképzés megjelenése az alsó középfokon

A szakképzést funkcionális szempontból megközelítő szemléletek gyakran egyoldalúan a bizonyos szakmákra történő felkészítés funkciójára redukálják. Az előadás a szakképzés tágabb értelmezésének szükségességére szeretné felhívni a figyelmet empirikus vizsgálatokra támaszkodva, miszerint a szakképzés a szakmatanuláson kívül bizonyos pályaaorientáló, munkaszocializációs funkciót is magába foglal.

A jelenlegi szabályozás a szakképzés megkezdésének időpontját 16 éves kor utánra tolja. A szakképzés pályaaorientáló funkciójának azonban az életpálya-orientálás szélesebb perspektívájában kell realizálnia, nem merülhet ki a pályaválasztási tanácsadásban. Az életpálya-orientáció személyiségfejlesztő szakaszát célszerű lenne már a hatodik évfolyam után megkezdni, tehát alsó-középfokon. Erre jelenleg nincsenek felkészülve az iskolák, pedagógusok.

A pedagógiai dimenzió fontosságát támasztja alá egy, a Nemzeti Szakképzési Intézet és a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Jövőkutató Tanszéke által folytatott vizsgálat eredménye is. A kutatás keretében 1500 utolsó éves szakmunkást, speciális szakiskolai tanulót kérdeztünk meg végzésüket követő terveikről, illetve kilátásairól. A gyerekek jelentős többsége úgy gondolta, új szakmát fog tanulni. Ez kurrens szakmák esetén nem magyarázható az iskolák-gazdaság távolságával, viszont annál inkább azzal a ténnyel, hogy a nem megfelelő pedagógiai szakértelemmel folytatott oktatás során a gyerekek eltávolodnak, illetve kiábrándulnak a szakmából.